

Rapport
2019:18

TALIS Starting Strong Survey: Første hovedfunn

Kortrapport med oppsummering fra OECDs første internasjonale undersøkelse av ansatte og styrere i barnehagene

Cay Gjerustad, Hanne Næss Hjetland og Vibeke Opheim

NIFU

Rapport
2019:18

TALIS Starting Strong Survey: Første hovedfunn

Kortrapport med oppsummering fra OECDs første internasjonale undersøkelse av ansatte og styrere i barnehagene

Cay Gjerustad, Hanne Næss Hjetland og Vibeke Opheim

Rapport 2019:18

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU)
Adresse Postboks 2815 Tøyen, 0608 Oslo. Besøksadresse: Økernveien 9, 0653 Oslo.

Prosjektnr. 20582

Oppdragsgiver Utdanningsdirektoratet
Adresse Schweigaards gate 15 B, 0135 Oslo

Foto: Adobe Stock

ISBN 978-82-327 0431-6 (trykk)
ISBN 978-82-327-0420-0 (online)
ISSN 1892-2597 (online)

Copyright NIFU: CC BY 4.0

www.nifu.no

Forord

OECDs TALIS Starting Strong Survey er en internasjonal undersøkelse blant ansatte og styrere i barnehagen. Den ble gjennomført våren 2018. Det er første gang OECD gjennomfører en undersøkelse blant barnehageansatte. Undersøkelsen dekker noen av temaene som også inngår i TALIS (Teaching and Learning International Survey), blant annet spørsmål om trivsel og muligheter for faglig utvikling. NIFU har på oppdrag for Utdanningsdirektoratet, hatt ansvaret for datainnsamlingen til TALIS Starting Strong Survey i Norge.

Denne kortrapporten gjengir hovedfunnene fra OECDs første hovedrapport fra TALIS Starting Strong Survey. Resultater fra TALIS Starting Strong Survey vil bli nærmere analysert og diskutert ut ifra en norsk kontekst i to kommende norske temarapporter, planlagt publisert i februar 2020 og februar 2021.

Arbeidet med TALIS Starting Strong Survey 2018 er gjennomført av Cay Gjerustad, Hanne Næss Hjetland og Vibeke Opheim, med sistnevnte som prosjektleder. Cay Gjerustad har ledet arbeidet med datainnsamlingen, i samarbeid med Even Larsen. Tone Cecilie Carlsten og Lars Gulbrandsen (NOVA) har bidratt i arbeidet med å oversette og tilrettelegge undersøkelsen for norske forhold.

Vi retter en stor takk til alle ansatte og styrere i barnehagene som har tatt seg tid til å besvare undersøkelsen.

Oslo, 25. oktober 2019

Sveinung Skule
direktør

Roger André Federici
forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 TALIS Starting Strong Survey: Innledning og bakgrunn	11
1.1 TALIS Starting Strong Survey: Utforming og formål.....	11
1.2 Formidling fra TALIS Starting Strong Survey	13
1.3 Sentrale begreper.....	14
1.4 Kjennetegn ved barnehager i Norge og andre land.....	15
1.5 Kvalitetsfaktorer, rammer og anbefalinger	17
1.6 Kortrapportens videre oppbygging	18
2 Samhandling mellom barn, ansatte og foresatte i barnehagen.....	19
2.1 Praksis i barnehagen	19
2.2 Faglige holdninger og praksis.....	21
2.3 Involvering av foreldre og foresatte	22
2.4 Størrelse på barnegruppen.....	23
2.5 Sammensetning av barnegruppen.....	24
2.6 Holdninger og praksis knyttet til mangfold i barnehagen.....	25
3 Støtte til ansatte og styrere for å sikre kvalitet i barnehagen.....	26
3.1 Kjennetegn ved de ansatte i barnehagen: Kjønn, alder og utdanning	26
3.2 Faglig utvikling.....	27
3.3 Arbeidsvilkår for barnehageansatte	29
4 Egenskaper ved barnehagene.....	32
4.1 Nærmiljø og lokalisering.....	32
4.2 Barnehagestørrelse	32
4.3 Kjennetegn ved barna i barnehagen som helhet	33
4.4 Ansatte - antall og utskiftning.....	34
4.5 Egenskaper ved barnehagene og ansattes praksis	35

5	Styring, eierskap, finansiering og kvalitet i barnehagen.....	38
5.1	Finansiering av barnehagesektoren	38
5.2	Styring av barnehagesektoren	39
5.3	Forskjeller og likheter mellom offentlige og private barnehager	40
5.4	Sammenhengen mellom eierskap, finansiering, styrernes handlingsrom og prosesskvalitet	41
5.5	Eierskap og sammensetning av barnegruppen.....	42
	Referanser.....	43

Sammendrag

TALIS Starting Strong Survey er den første internasjonale undersøkelsen av ansatte og styrere i barnehager, i regi av OECD. Denne kortrapporten inneholder en oppsummering av hovedfunnene fra den første internasjonale rapporten fra undersøkelsen.

TALIS Starting Strong Survey er gjennomført i til sammen ni land: Chile, Danmark, Island, Israel, Japan, Korea, Norge, Tyrkia og Tyskland. Disse ni landene har gjennomført en undersøkelse blant styrere og ansatte som arbeider med barn i alderen 3-5 år, det som også kalles ISCED 0.2.¹

Fire av landene (Danmark, Israel, Norge og Tyskland) har i tillegg gjennomført en egen undersøkelse blant styrere og ansatte som arbeider med barn under 3 år. Det vil si at i Norge består TALIS Starting Strong Survey av til sammen fire undersøkelser: En undersøkelse til styrere og en til ansatte som arbeider med barn i alderen 3-5 år, og en undersøkelse til styrere og en til ansatte som arbeider med barn under 3 år.

Formålet med TALIS Starting Strong Survey er tredelt. Det er 1) å få mer kunnskap om kjennetegn ved barnehager i ulike land, og kjennetegn ved de som arbeider innenfor barnehagesektoren, 2) undersøke faktorer som kan bidra til kvalitet i barnehagene, og 3) sammenligne rammer for barnehagesektoren og hvordan de ansatte i barnehagene arbeider (deres praksis) i og på tvers av land, for å identifisere anbefalinger for å forbedre barnehagetilbudet for alle barn.

Følgende hovedfunn fremgår av den første internasjonale rapporten fra TALIS Starting Strong Survey:

Nesten alle ansatte i barnehagen er fornøyde med jobben sin

I alle land svarer en høy andel ansatte at de er fornøyde med jobben sin. I Norge svarer hele 97 prosent av de ansatte at de 'alt i alt er fornøyde med jobben'. De fleste som arbeider i barnehagene er ansatt i fast stilling (88 prosent).

¹ International Standard Classification of Education (ISCED) er en internasjonal statistisk standard for klassifisering av utdanninger.

Sammenlignet med andre land, tyder resultatene fra TALIS Starting Strong Survey på at andelen som årlig slutter i barnehagene (turnover) i Norge, er lav.

Resultatene gir et hovedinntrykk av en mer stabil arbeidsstyrke i norske barnehager enn i flere av de andre landene som deltar i TALIS Starting Strong Survey.

Mindre fornøyde med egen inntekt

Generelt for alle land svarer en lav andel ansatte at de er fornøyde med egen inntekt. I Norge oppgir 30 prosent av de ansatte at de er fornøyde med inntekten.

Samtidig synes ikke høyere lønn å være blant de viktigste faktorene for ansatte i barnehagen. De ansatte ble spurt om hva de hadde prioritert å bruke mer penger på dersom budsjettet for hele barnehagesektoren hadde økt med 5 prosent. I Norge får følgende tre alternativer høyest tilslutning, både blant ansatte i 3-5 undersøkelsen og blant ansatte i under 3-undersøkelsen:

- Redusere størrelsen på barnegruppene ved å øke antall ansatte
- Støtte barn med rett til spesialpedagogisk hjelp
- Tilby de ansatte kompetanseutvikling av høy faglig kvalitet

I de fleste landene er alternativet «Øke lønnen til barnehageansatte» blant de tre alternativene som får høyest tilslutning, mens alternativet om å tilby kompetanseutvikling ikke er det. Norge skiller seg altså noe ut når det gjelder prioriteringer. Økt lønn kommer ikke opp blant de tre områdene flest ansatte hadde valgt å bruke penger på ved en moderat økning av budsjettet.

Kilde til stress i arbeidet: Mange barn i barnegruppen

Sammenlignet med andre land, er andelen som opplever at for mange barn i barnegruppen eller på avdelingen er en kilde til stress, relativt høy blant ansatte i norske barnehager. 63 prosent av de ansatte oppgir dette.

På flere områder skiller derimot ansatte i norske barnehager seg fra ansatte i andre land med relativt lite opplevd stress. Det er lave andeler som opplever stress som følge av arbeid med å planlegge barnas aktiviteter, eller dokumentere barns utvikling.

Mange har relevant utdanning

Nesten alle styrere i norske barnehager har utdanning på bachelornivå eller høyere, og utdanningen deres har inkludert pedagogisk ledelse. Også nesten alle ansatte i norske barnehager som arbeider i en pedagogisk stilling, har fullført en utdanning rettet mot å arbeide med barn på bachelornivå eller høyere.

Blant ansatte i norske barnehager med stilling som assistent eller barne- og ungdomsarbeider, er utdanningsnivået lavere; om lag 60 prosent har utdanning

på videregående nivå eller lavere, kun 10 prosent har høyere utdanning. Om lag 60 prosent oppgir å ha utdanning rettet mot å arbeide med barn.

I den internasjonale rapporten er ansatte i barnehagene gruppert i to hovedgrupper: Lærere (pedagoger) og assistenter. Kategorien assistenter inkluderer her ansatte med fagbrev som barne- og ungdomsarbeider. I de norske dybderapportene fra TALIS Starting Strong Survey vil det skilles mellom flere grupper ansatte enn det som gjøres i den internasjonale rapporten, blant annet mellom assistenter og ansatte med fagbrev som barne- og ungdomsarbeider.

Flertallet av alle ansatte i norske barnehager svarer at utdanningen deres inkluderte opplæring i arbeid med flerspråklige barn og barn med særlige behov. Andelen med slik opplæring er høyere blant norske ansatte enn blant ansatte i de fleste av de andre landene som deltar i TALIS Starting Strong Survey.

Nesten alle ansatte deltar i faglig utvikling

I alle land svarer en høy andel ansatte at de har deltatt i faglig utvikling i løpet av de siste 12 månedene. I Norge oppgir 94 prosent av de ansatte å ha deltatt i faglig utvikling. Faglig utvikling omfatter ulike aktiviteter med formål å utvikle de ansattes ferdigheter, kunnskap og kompetanse som barnehageansatt (eller som fagperson generelt sett). Aktivitetene inkluderer kurs, workshops, formelt samarbeid mellom barnehageansatte og deltagelse i profesjonelle nettverk.

Både i Norge og i de andre deltakende landene rapporterer ansatte om særlig stort behov for mer kunnskap om arbeid med barn med rett til spesialpedagogisk hjelp. Over en fjerdedel av de ansatte oppgir å ha et stort behov for mer kunnskap på dette området. Arbeid med flerspråklige barn, samt arbeid med barn med ulik bakgrunn, er andre områder der ansatte oppgir behov for mer faglig utvikling.

Forskjeller og likheter mellom offentlige og private barnehager

TALIS Starting Strong undersøker betydningen av barnehagens eieform på en rekke områder. Resultatene viser stor likhet mellom private og offentlige barnehager, men også enkelte forskjeller.

I Norge er det ikke forskjell mellom offentlige (kommunale) og private barnehager hverken når det gjelder ansattes og styrers utdanning eller voksentetthet i barnehagen. Det er heller ikke forskjell mellom offentlige og private barnehager i Norge når det gjelder andel ansatte som har deltatt i faglig utvikling. Andelen ansatte som forteller at de har fått støtte i forbindelse med faglig utvikling er derimot litt høyere i private enn i offentlige (kommunale) barnehager i Norge. Forskjellen er kun til stede i 3-5-undersøkelsen, ikke i under 3-undersøkelsen.

Analysene viser at styrere i private barnehager opplever større valgfrihet enn styrere i offentlige barnehager ved nyansettelser. Denne forskjellen finner vi også i Norge.

I rurale strøk i Norge er andelen offentlig eide barnehager høyere enn andelen private, mens bildet er motsatt i tettbefolkede strøk. Denne forskjellen gjenfinnes i flere land, og i alle tilfellene er det en overrepresentasjon av offentlige barnehager i mer rurale strøk.

En høyere andel private barnehager i tettbefolkede strøk, betyr derimot ikke at andelen flerspråklige barn er høyere i denne gruppen barnehager, snarere tvert imot. I alle landene som har deltatt i TALIS Starting Strong er andelen flerspråklige barn høyere i offentlige enn i private barnehager. Norge er sammen med Tyrkia det landet der forskjellen er størst. 51 prosent av styrerne i de offentlige (kommunale) barnehagene i 3-5-undersøkelsen i Norge oppgir at de har mer enn 10 prosent flerspråklige barn, mens 30 prosent av styrerne de private svarer det samme. Variasjonen er noe mindre i under 3-undersøkelsen, men også her skiller Norge seg ut med større forskjell etter eieform enn i de andre landene.

1 TALIS Starting Strong Survey: Innledning og bakgrunn

TALIS Starting Strong Survey er den første internasjonale undersøkelsen av ansatte og styrere i barnehager, i regi av OECD (Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling). Denne kortrapporten inneholder en oppsummering av hovedfunnene fra den første internasjonale rapporten fra undersøkelsen (OECD, 2019a). Kortrapporten følger samme struktur som den internasjonale rapporten.

Dette kapitlet starter med en kort introduksjon av TALIS Starting Strong Survey; hvilke land har deltatt, og hvilke ansattgrupper har besvart undersøkelsen i de ulike landene. Deretter presenteres sentrale begreper som brukes i TALIS Starting Strong Survey, samt planer for videre formidling av resultatene fra undersøkelsen. Så følger en oppsummering av sentrale kjennetegn ved barnehagene i Norge og de andre deltakende landene. Avslutningsvis i dette kapitlet gir vi en beskrivelse av kortrapportens videre oppbygging.

1.1 TALIS Starting Strong Survey: Utforming og formål

TALIS Starting Strong Survey er gjennomført i til sammen ni land: Chile, Danmark, Island, Israel, Japan, Korea, Norge, Tyrkia og Tyskland. Disse ni landene har gjennomført en undersøkelse blant styrere og ansatte som arbeider med barn i alderen 3-5 år, det som også kalles ISCED 0.2.²

Fire av landene (Danmark, Israel, Norge og Tyskland) har i tillegg gjennomført en egen undersøkelse blant styrere og ansatte som arbeider med barn under 3 år. Det vil si at i Norge består TALIS Starting Strong Survey av til sammen fire undersøkelser: En undersøkelse til styrere og en til ansatte som arbeider med barn i alderen 3-5 år, og en undersøkelse til styrere og en til ansatte som arbeider med barn under 3 år. For enkelthetskyld har vi her kalt de to undersøkelsene '3-5-undersøkelsen' og 'under 3-undersøkelsen'.

² International Standard Classification of Education (ISCED) er en internasjonal statistisk standard for klassifisering av utdanninger.

Formålet med TALIS Starting Strong Survey

TALIS Starting Strong Survey gir barnehageansatte og barnehagestyrere muligheten til å si sin mening om blant annet faglig utvikling, faglige holdninger, pedagogisk praksis og arbeidsforhold. OECD har beskrevet formålet med TALIS Starting Strong Survey i tre målsettinger:

1. Å få mer kunnskap om kjennetegn ved barnehager i ulike land, og kjennetegn ved de som arbeider innenfor barnehagesektoren.
2. Undersøke faktorer som kan bidra til kvalitet i barnehagene.
3. Sammenligne rammer for barnehagesektoren og hvordan de ansatte i barnehagene arbeider (deres praksis) i og på tvers av land, for å identifisere anbefalinger for å forbedre barnehagetilbudet for alle barn.

Sentralt i den internasjonale rapporten fra TALIS Starting Strong Survey, er å få kunnskap som kan bidra til økt kvalitet og forbedring av barnehagesektoren. Undersøkelsen dekker noen av temaene som også inngår i TALIS (Teaching and Learning International Survey), blant annet spørsmål om trivsel og muligheter for faglig utvikling. De første resultatene fra TALIS 2018 ble publisert våren 2019 (OECD, 2019c; Throndsen, Carlsten og Björnsson, 2019).

Spørreskjema, utvalg og gjennomføring

I likhet med andre internasjonale undersøkelser som gjennomføres i regi av OECD, har også TALIS Starting Strong Survey utviklet seg gjennom flere faser før endelig hovedundersøkelse. En tidlig versjon av spørreskjemaene har blitt pilotert av en gruppe ansatte og styrere fra norske barnehager høsten 2016. Her ble ulike spørsmål prøvd ut og diskutert, enkelte spørsmål og tema ble i etterkant lukket ut fra undersøkelsen. Våren 2017 ble det gjennomført en generalprøve (felttest) av undersøkelsen blant et utvalg barnehager i ulike deler av landet. Våren 2018 ble TALIS Starting Strong Survey gjennomført (mars-juni). Gjennomføring av alle deler av undersøkelsen, samt utvalg og uttrekk av barnehager er beskrevet i større detalj i den tekniske rapporten fra TALIS Starting Strong (OECD, 2019b).

I Norge er de fleste barnehager for barn både under og over 3 år. Barn i Norge går ofte i samme barnehage fra de starter i barnehagen, ofte ved 1-2 års alder, og frem til skolestart. Mange skifter avdeling underveis, fra småbarns- til storbarns-avdeling ved 3 års alder. Ved trekking av utvalg til de to TALIS Starting Strong-undersøkelsene i Norge, ble det trukket fra samme utvalg barnehager, men hver barnehage fikk beskjed om den var trukket ut til å delta i '3-5-undersøkelsen' eller i 'under 3-undersøkelsen'. Dersom barnehagen var trukket ut til å delta i 'under 3-undersøkelsen', var det kun ansatte som i hovedsak arbeider med barn under tre år, som inngikk i utvalget. Omvendt hvis barnehagen var trukket ut til å delta i '3-

5-undersøkelsen' (ISCED 0.2). Familiebarnehager inngikk ikke i det norske utvalget.

Tabell 1.1 viser svarprosent og antall svar for hver av de fire undersøkelsene som ble gjennomført i Norge.

Tabell 1.1 Antall svar og svarprosent i TALIS Starting Strong Survey Norge 2018. Uvektede tall.

	Ansatte (gjennomsnittlig svarprosent per barnehage)	Styrere (svarprosent)	Antall barnehager (svarprosent)
3-5-undersøkelsen (ISCED 0.2)	815 (84 %)	152 (83 %)	144 (79 %)
under 3-undersøkelsen (ISCED 0.1)	938 (87 %)	163 (92 %)	161 (90 %)

Tabellen viser at 815 ansatte deltok i 3-5-undersøkelsen, mens 938 ansatte deltok i under 3-undersøkelsen. 152 styrere deltok i 3-5-undersøkelsen, mens 163 styrere deltok i under 3-undersøkelsen. Svarprosent i alle fire undersøkelsene ligger godt over 80 prosent (83-92 prosent). Til sammen oppnådde 144 barnehager et tilstrekkelig antall svar til å inngå i datamaterialet fra 3-5-undersøkelsen, mens 161 barnehager oppnådde et tilstrekkelig antall svar til å inngå i under 3-undersøkelsen. Tilstrekkelig antall svar innebærer at styrer og minst 50 prosent av de ansatte som var trukket ut til å besvare undersøkelsen, må ha besvart.³

1.2 Formidling fra TALIS Starting Strong Survey

TALIS Starting Strong Survey er en omfattende undersøkelse. Resultatene er planlagt formidlet i flere etapper. OECD vil publisere resultatene i to rapporter: Én høsten 2019, og neste høsten 2020. Begge internasjonale rapporter følges av en kortrapport på norsk, der hovedresultatene oppsummeres og kommenteres ut ifra en norsk kontekst. Denne kortrapporten er altså en oppsummering av hovedfunnene fra den første internasjonale rapporten fra undersøkelsen (OECD, 2019a).

I tillegg til de to internasjonale rapportene, vil resultatene publiseres i to nasjonale dybderapporter. Dybderapportene vil publiseres i februar 2020 og februar 2021. De to dybderapportene vil, som navnet tilsier, dykke dypere inn i de norske resultatene fra TALIS Starting Strong Survey.

Tema for første dybderapport vil være læring og trivsel i barnehagen. I tillegg til TALIS Starting Strong Survey, vil denne rapporten også inkludere analyser av

³ Mer detaljer om utvalg og svarprosent finnes i den tekniske rapporten fra undersøkelsen (OECD 2019b: TALIS Starting Strong Survey Technical Report).

data fra FUBA (Foreldreundersøkelsen til barnehage) og BASIL (Nasjonal statistikk om barnehagene: Barnehage-Statistikk-InnrapporteringsLøsning).

Tema for den andre dybderapporten vil være kompetansenivå, motivasjon, faglig og yrkesmessig utvikling blant ansatte og styrere i barnehagen. Rapporten vil i tillegg til TALIS Starting Strong Survey, inkludere resultater fra kvalitative intervju med ansatte og styrere i et utvalg barnehager i Norge.

1.3 Sentrale begreper

I TALIS Starting Strong Survey brukes en del begreper for å beskrive de ansatte og barna i barnehagen. Her beskriver vi kort noen sentrale begreper som brukes i den internasjonale rapporten, samt valg av begreper og betegnelser i denne kortrapporten.

Begreper som omhandler ansatte i barnehagen

Barnehageansatte omfatter i TALIS Starting Strong Survey alle ansatte i barnehagen som arbeider direkte med barn. Både faste og midlertidig ansatte er inkludert.

- Den ansattes rolle: I den internasjonale rapporten skilles det mellom to grupper ansatte i barnehagene: Lærere og assistenter. Grupperingen er basert på de ansattes svar på spørsmål om deres rolle (stilling) i barnehagen.
 - Lærere: De to største gruppene ansatte i norske barnehager som inngår i denne kategorien er barnehagelærere og pedagogiske ledere. Spesialpedagoger og andre fagpedagoger inngår også i denne kategorien ansatte. I dybderapportene fra TALIS Starting Strong Survey i Norge, vil det skilles mellom pedagogiske ledere og andre pedagogiske stillinger (barnehagelærer, støttepedagog og fagpedagog) uten lederansvar.
 - Assistenter: I tillegg til ansatte som oppgir å være assistent, omfatter denne kategorien ansatte som oppgir å være barne- og ungdomsarbeidere. I dybderapportene fra TALIS Starting Strong Survey i Norge, vil det skilles mellom barne- og ungdomsarbeidere og assistenter.
- Faglige utviklingsaktiviteter: I spørreskjemaet til ansatte er faglig utvikling definert som «aktiviteter som har som formål å utvikle dine ferdigheter, kunnskap og kompetanse som barnehageansatt (eller som fagperson generelt sett). Aktivitetene er formelle og kan inkludere kurs og workshops, men også formelt samarbeid mellom barnehageansatte eller deltagelse i profesjonelle nettverk. Kun aktiviteter gjennomført etter avsluttet utdanning inngår her.

Begreper som omhandler kjennetegn ved barna i barnehagen

TALIS Starting Strong Survey inneholder informasjon om kjennetegn ved bakgrunnen til barna i barnehagen som helhet, og kjennetegn ved barnegruppen ansatte arbeider med til daglig. Styrere og ansatte er spurt om å anslå andeler barn med følgende bakgrunn:

- Flerspråklige barn: Dette omfatter barn med annet morsmål enn språket/språkene som benyttes i barnehagen.
- Barn med rett til spesialpedagogisk hjelp: Dette omfatter barn som er identifisert etter en sakkyndig vurdering fordi de har språklige, kognitive, fysiske eller emosjonelle vansker. Disse barna vil vanligvis være de som er tildelt særskilt støtte.
- Barn fra ressursvake hjem: Dette omfatter barn som mangler de grunnleggende nødvendigheter i livet, slik som tilfredsstillende bolig, mat og ernæring eller helsetilbud. I den internasjonale rapporten omtales dette som barn fra sosioøkonomisk vanskeligstilte hjem, eller barn med sosioøkonomisk vanskeligstilt bakgrunn.
- Barn som er flyktninger: Dette omfatter barn som sammen med familien har flyktet til et annet land for å søke tilflukt fra krig, politisk undertrykkelse, forfølgelse eller naturkatastrofe, eller som ble født mens hennes/hans foreldre var på flukt, eller født kort tid etter foreldrenes ankomst. I flere av landene utgjør dette svært få barn, denne gruppen omtales derfor i liten grad i den internasjonale rapporten.

1.4 Kjennetegn ved barnehager i Norge og andre land

TALIS Starting Strong Survey inneholder mye informasjon om kjennetegn ved barnehagene i Norge, og de andre deltakende landene. Følgende hovedfunn løftes fram i den internasjonale rapporten.

Hvilke barn går i barnehagen?

I de fleste land går nesten alle barn i barnehage før de begynner på skolen. Unntaket blant de landene som deltar i TALIS Starting Strong Survey, er Tyrkia. Her går kun 40 prosent av barna i barnehagen. Norge er blant landene med høyest andel barn i barnehagen, og der også andelen deltakelse er høy blant de yngste barna i barnehagen (OECD, 2019d).

Ettersom en stadig høyere andel barn går i barnehagen, vil de demografiske kjennetegnene ved barna i barnehagen bli gradvis likere de demografiske kjennetegn til barn i skolen. Fortsatt er det likevel enkelte forskjeller. Barn fra ressursvake hjem går i mindre grad i barnehagen enn andre barn (OECD, 2017). Kun et

fåttall av barnehagene har over 10 prosent barn fra ressursvake hjem. Derimot deltar en høyere andel flerspråklige barn i barnehagen. I Norge oppgir over 30 prosent av ansatte at den barnegruppen de vanligvis arbeider med, består av over 10 prosent barn med et annet morsmål enn det språket som snakkes i barnehagen. Kjennetegn ved barnegruppen omtales videre i kapittel 2 og 4.

Hva gjør og lærer barn i barnehagen?

TALIS Starting Strong Survey inneholder spørsmål til de ansatte om hva de gjør og hvordan de samhandler med barna i barnehagen. Dette gir informasjon om hva som skjer i barnehagene, men vil ikke fullt ut reflektere barnas synspunkter og egne erfaringer. Resultatene synes å peke på en del fellestrekk mellom land i aktiviteter og former for samhandling i barnehagen. De fleste ansatte, uavhengig av om de er lærere eller assistenter, vektlegger utvikling av barns sosiale ferdigheter, samt barns språkutvikling. Ansatte på tvers av land synes å vektlegge at barn i barnehagen lærer hvordan samhandle godt i grupper med andre barn og voksne. Vektlegging av leseutvikling og regneferdigheter, er mindre vanlig. Det er kanskje ikke overraskende at utvikling av lese- og regneferdigheter i liten grad vektlegges i barnehager i Norge. Men her skiller vi oss ikke ut; heller ikke ansatte i de andre landene som deltar i TALIS Starting Strong Survey, oppgir å være opptatt av dette (se internasjonal rapport kapittel 1).

Hva kjennetegner de ansatte i barnehagen?

TALIS Starting Strong Survey avdekker betydelig spenn i de ansattes alder og utdanning. Enkelte land skiller seg ut med en relativt ung ansattgruppe (Korea og Tyrkia), sammenlignet med de andre landene. Norge skiller seg ut med en relativt høy andel assistenter, samtidig som resultatene viser at dette er en mer sammensatt gruppe i Norge enn i flere av de andre landene. For eksempel er det betydelig variasjon i type og nivå på formell utdanning blant assistenter i norske barnehager. Kjennetegn ved de ansatte kommer vi tilbake til i kapittel 2 og 3.

Hvor er barnehagene, og hvor store er de?

Både i Norge, i likhet med de fleste andre land, er barnehagene lokalisert i egne bygninger. Tyrkia skiller seg ut, her er det relativt vanlig at barnehagen deler lokale med en barneskole. Barnehagene varierer betydelig i størrelse, både innenfor og mellom land. I noen land er det relativt vanlig med store barnehager (mer enn 80 barn), mens det i andre land er vanlig med både store og små barnehager. Norge tilhører denne gruppen land.

Hvor mye økonomiske ressurser brukes på barnehagen?

Hvor mye ressurser et land bruker på barnehagefeltet varierer betydelig. Norge av de landene som bruker mer ressurser per barn i barnehagen enn OECD-gjennomsnittet. Også Danmark, Island og Tyskland ligger over dette gjennomsnittet. De andre landene som deltar i TALIS Starting Strong Survey, ligger under snittet. Ulikheter i ressursbruk og andre rammer for barnehagefeltet, må tas i betraktning ved sammenligning av barnehagene i ulike land. Barnehagens ressurser og rammevilkår er tema i kapittel 5.

1.5 Kvalitetsfaktorer, rammer og anbefalinger

Et viktig formål med TALIS Starting Strong Survey, er å undersøke faktorer som kan bidra til kvalitet i barnehagene. OECD gjør dette ved å sammenligne kjennetegn ved barnehagens rammebetingelser i ulike land med indikatorer på prosesskvalitet som er inkludert i undersøkelsen. Prosesskvalitet forstås gjerne som gode relasjoner og samhandling mellom voksne og barn og barna imellom. Prosesskvalitet refererer i TALIS Starting Strong til i hvilken grad de ansatte i barnehagen svarer at de jobber med følgende:

- Å legge til rette for sosioemosjonell utvikling
- Å legge til rette for språkutvikling og tallforståelse
- Gruppeorganisering og individuell støtte
- Å legge til rette for foreldrenes/foresattes involvering

På grunnlag av resultatene fra TALIS Starting Strong Survey, identifiserer OECD en rekke anbefalinger for å forbedre barnehagetilbudet for alle barn. Anbefalingene er grupper i fire områder:

1. Fremme praksis som støtter barns utvikling, trivsel, lek og læring
2. Tiltrekke og beholde en arbeidsstyrke av høy kvalitet
3. Gi like muligheter til alle barn
4. Sikre smart bruk av økonomiske ressurser med tanke på kompleks styring og tjenesteyting

Anbefalingene omhandler rammebetingelsene for barnehagesektoren, arbeidsforholdene for styrere og ansatte, betydning av å kommunisere godt med hjemmet, samt viktigheten av å utvikle en barnehage som ivaretar mangfold og like muligheter for alle. På alle fire områder fremheves betydningen av de ansattes utdanning og kompetanse – både i form av høy kvalitet på de ansattes formelle utdanning. Men også betydningen av høy kvalitet på den faglige utviklingen som tilbys og gjennomføres utover i yrkeskarrieren. Det å utvikle seg faglig som del av yrket, kan både bidra til høyere kompetanse blant grupper av ansatte med liten eller ingen formell utdanning rettet mot å arbeide med barn, men det kan i tillegg bidra

til å bygge en felles tilnærming til praksis – så fremt hele barnehagen deltar i den faglige utviklingen (se internasjonal rapport, kapittel 1). Faglig utvikling fremheves som et av de mest sentrale verktøyene for å forbedre prosesskvaliteten i barnehagen.

1.6 Kortrapportens videre oppbygging

Kortrapportens videre oppbygging er basert på strukturen i den internasjonale rapporten fra undersøkelsen. Den internasjonale rapporten begynner med å presentere resultater som omhandler barnehagens daglige praksis; de ansattes samhandling og aktiviteter med barna, kontakt med foresatte, samt deres faglige holdninger. Deretter flyttes fokuset til de ansattes og styreres arbeidshverdag, så videre til kjennetegn ved barnehagene som helhet, og deretter til rammebetingelser og strukturelle forhold knyttet til barnehagene i de ulike landene som deltar i TALIS Starting Strong Survey.

I kapittel 2 presenteres en oppsummering av hovedresultatene knyttet til hva som foregår i det daglige i barnehagen. Dette handler særlig om de ansattes opplevelse av samhandling og kommunikasjon mellom ulike grupper som omfattes av barnehagen – barn, foresatte, andre ansatte og ledere. I kapittel 3 oppsummeres hovedfunn knyttet til kjennetegn ved de ansatte i barnehagen, deres arbeidsvilkår og mulighet til faglig utvikling. Kapittel 4 handler om kjennetegn ved barnehagene: Barnehagenes størrelse i ulike land, barnehagenes nærmiljø og plassering, samt kjennetegn ved barna som går i barnehagen i ulike land. Her har resultatene fra spørreundersøkelsene til styrere en sentral plass. I femte og siste kapittel oppsummeres hovedfunn knyttet til rammene for barnehagesektoren i ulike land: Styring, eierskap, finansiering og kvalitet.

2 Samhandling mellom barn, ansatte og foresatte i barnehagen

Dette kapitlet handler om barnehagenes daglige praksis når det gjelder kontakt mellom barn, ansatte og foresatte i barnehagene. Videre omtales resultater fra undersøkelsen om sammensetningen av barnegruppen, ansattes faglige holdninger og pedagogiske praksis knyttet til mangfold i barnehagen.

2.1 Praksis i barnehagen

Barnehageansatte ble bedt om å oppgi i hvilken grad de har aktiviteter og en pedagogisk praksis som støtter utviklingen til barna innenfor ulike områder, som sosioemosjonell utvikling, språkutvikling, tallforståelse og arbeid med barnegruppen.

Sosioemosjonell utvikling

Barnehageansatte i alle deltakende land svarer at de i betydelig grad legger til rette for barnas sosioemosjonelle utvikling gjennom sin daglige praksis. 76 prosent av ansatte i 3-5-undersøkelsen oppgir at de oppmuntrer barn til å hjelpe hverandre, og 72 prosent snakker med barn om følelser i svært stor grad. Det er betydelig overensstemmelse mellom landene når det gjelder hvordan de ansatte tilrettelegger for barnas sosioemosjonelle utvikling. I Norge får disse tre alternativene høyest tilslutning, blant ansatte i 3-5-undersøkelsen:

- Ansatte oppmuntrer barna til å hjelpe hverandre
- Ansatte oppmuntrer barna hvis de trøster hverandre
- Ansatte oppmuntrer barna til å dele

For de ansatte i under 3-undersøkelsen, varierer svarene litt mer mellom de fire landene. Det er de samme alternativene som får høyest tilslutning, men i en litt annen rekkefølge. I Norge er rekkefølgen slik:

- Ansatte oppmuntrer barna hvis de trøster hverandre
- Ansatte oppmuntrer barna til å hjelpe hverandre

- Ansatte oppmuntrer barna til å dele

Språkutvikling og tallforståelse

Ansatte har i stor grad aktiviteter og praksis som støtter barnas språkutvikling. På tvers av landene oppgir 72 prosent at de oppmuntrer barna til å snakke med hverandre i svært stor grad. Resultatene for Norge er på linje med resultatene fra de andre landene. I Norge får disse tre alternativene høyest tilslutning, blant ansatte i 3-5-undersøkelsen:

- Ansatte synger sanger, rim eller regler med barna
- Ansatte oppmuntrer barna til å snakke med hverandre
- Ansatte bruker heller det riktige ordet enn å rette på barnas språk

Å synge sanger, rim eller regler er den aktiviteten flest barnehageansatte på tvers av land (utenom ansatte i Chile og Danmark) oppgir. 75 prosent svarer at de gjør dette i svært stor grad. I Danmark er det flest som oppgir at de ansatte oppmuntrer barna til å snakke med hverandre. I de fleste land er «ansatte leser bøker/billedbøker med barna» blant de tre alternativene som får høyest tilslutning, men dette er ikke ett av de tre som flest ansatte i Norge har svart.

Aktiviteter som er mer direkte knyttet til den formelle opplæringen i skolen som lese- og tallferdigheter gjennomføres i mindre grad. Henholdsvis 42 og 44 prosent av de ansatte på tvers av land oppgir at de leker med bokstaver med barna og spiller spill med tall i svært stor grad.

I den norske under 3-undersøkelsen er det også flest som synger sanger, rim eller regler med barna. På andre plass er å bruke (bilde)bøker sammen med barna. Alle fire deltakerland er enige om de to praksisene med høyest tilslutning. Den tredje praksisen som flest i den norske under 3-undersøkelsen har oppgitt er at de ansatte heller bruker det riktige ordet istedenfor å rette på barnets språk.

Arbeid med barnegruppen

Ansatte ble spurt om deres arbeid med den barnegruppen de arbeidet med dagen før de svarte på undersøkelsen. Når det kommer til hvordan de ansatte jobber med denne gruppen oppgir 68 prosent av de ansatte i 3-5-undersøkelsen at de alltid eller nesten alltid roer barn som er urolige, og 66 prosent svarer at de hjelper barna å følge regler. I Norge får disse tre alternativene høyest tilslutning, både blant ansatte i under 3-undersøkelsen og i 3-5-undersøkelsen:

- Jeg roer ned barn som er urolige
- Jeg hjelper barna til å følge regler
- Jeg tar tak i forstyrrende atferd blant barn som reduserer andre barns læring

Det er med andre ord stor enighet om de alternativene som får høy tilslutning blant ansatte. Et sted der Norge skiller seg litt fra de andre tre landene i under 3-undersøkelsen (Danmark, Tyskland og Israel) er alternativet «når aktiviteter begynner, ber jeg barna om å roe seg» som er det tredje alternativet med høyest tilslutning.

Tilpasning til det enkelte barn

Når det gjelder hvordan de ansatte tilpasser støtten til det enkelte barn oppgir 43 prosent på tvers av landene at de alltid eller nesten alltid setter i gang ulike aktiviteter tilpasset ulike barns utviklingsnivå. I Norge får disse tre alternativene høyest tilslutning, både blant ansatte i under 3-undersøkelsen og 3-5-undersøkelsen:

- Jeg setter i gang ulike aktiviteter tilpasset ulike barns interesser
- Jeg setter i gang ulike aktiviteter tilpasset ulike barns utviklingsnivå
- Jeg foreslår aktiviteter som utvider barnas evner

Resultatene for Norge er i tråd med resultatene fra de andre landene. Ansattes praksis og aktiviteter i barnehagen kan ha sammenheng med innholdet i rammeplaner og eventuelt andre retningslinjer som gjelder i hvert enkelt land. De aktivitetene som gjennomføres i stor grad, (for eksempel tilrettelegging for utvikling av sosial kompetanse og barns språkutvikling) kan vi for eksempel gjenfinne i den norske Rammeplan for barnehagen (Utdanningsdirektoratet 2017).

2.2 Faglige holdninger og praksis

De ansatte ble spurt om hvilke ferdigheter hos barna de mener det er viktig at barnehagen utvikler for å forberede dem på livet i fremtiden. Alternativet som får høyest tilslutning i de fleste land, inkludert Norge, er «evne til å samarbeide godt med andre». I alt 86 prosent av de ansatte på tvers av landene oppgir at dette er svært viktig.

Muntlige språkferdigheter, evnen til å spørre og utforske basert på ens egen nysgjerrighet og å tenke kreativt er også blant ferdighetene som anses som de viktigste. Resultatene er i stor grad like for under 3-undersøkelsen og 3-5-undersøkelsen.

I undersøkelsen spørres de ansatte om hvilke ferdigheter de mener det er viktig for *barnehagene* å utvikle med tanke på barnas fremtid. Derfor kommer trolig mer grunnleggende kognitive ferdigheter, som er tettere forbundet med opplæring i skolen, som lese- og skriveferdigheter og tall- og naturfaglige ferdigheter, frem som mindre viktige. Med andre ord kan de ansatte synes disse ferdighetene er viktige for barnas fremtid, men at det i flere land ikke blir ansett som barnehagens mandat og oppgave.

De ansattes holdninger kan ha betydning for deres praksis. I TALIS Starting Strong undersøkes sammenhengen mellom egenskaper ved barnehagen og det arbeidet som gjøres der. For eksempel viser resultatene at ansatte som oppgir at det er svært viktig å utvikle barns evne til å samarbeide godt med andre også oppgir at de ansatte i barnehagen legger til rette for prososial atferd og emosjonell utvikling. For ansatte i den norske 3-5-undersøkelsen så er sammenhengen mellom holdning og praksis når det kommer til prososiale holdninger og tilrettelegging for prososial- og emosjonell utvikling til barna sterk. Sammenhengen er sterkere i Norge enn i andre land.

Ansatte som mener at det er viktig å utvikle barnas lese- og skriveferdigheter svarer også at det i deres barnehager blir lagt til rette for dette (for eksempel å leke med ord og bokstaver). Det samme gjelder for ansatte som synes det er svært viktig å utvikle barnas tallforståelse. De svarer at barnehagen de jobber i har aktiviteter for å støtte utviklingen innen dette området. Sammenhengen mellom holdninger og praksis for lese-, skrive- og tallferdigheter er sterk for alle land, men for ansatte i Norge er sammenhengen mindre her enn for prososial- og emosjonell utvikling.

2.3 Involvering av foreldre og foresatte

I TALIS Starting Strong-undersøkelsen blir de ansatte spurt om hvordan foreldre og foresatte involveres i deres barnehage. Dette kan være av både formell og uformell karakter. Måter å jobbe på som involverer foresatte i barnehagen, for eksempel utveksling av informasjon om daglige aktiviteter og barnas utvikling, er godt etablert i de fleste land. Andelen ansatte som svarer at de oppmuntrer foresatte til å leke og gjøre læringsaktiviteter hjemme med barna sine, er noe lavere. Her ligger Norge lavere enn de andre landene.

I den norske 3-5-undersøkelsen oppgir 97 prosent at foresatte enkelt kan få kontakt med de ansatte. 91 prosent av barnehageansatte i Norge oppgir at foresatte er informert om daglige aktiviteter. Videre viser undersøkelsen at en noe lavere andel, 44 prosent, av de ansatte i den norske 3-5-undersøkelsen rapporterer at de oppmuntrer foresatte til å leke og gjøre læringsaktiviteter hjemme med barna sine. I de andre deltakende landene er denne andelen høyere. Den varierer fra 51 prosent blant ansatte på Island, til hele 95 prosent blant ansatte i Tyrkia.

For ansatte som har svart på under 3-undersøkelsen er tallene også høye, 95 prosent oppgir at foresatte enkelt kan få kontakt med de ansatte. 91 prosent av barnehageansatte i Norge oppgir at foresatte er informert om daglige aktiviteter. Videre oppgir 43 prosent at de oppmuntrer foresatte til å leke og gjøre læringsaktiviteter hjemme med barna sine. I de andre deltakende landene ligger denne andelen på over 60 prosent (62-73).

2.4 Størrelse på barnegruppen

I TALIS Starting Strong-undersøkelsen ble de ansatte bedt om å oppgi antall barn i den gruppen de hadde jobbet med dagen før de svarte på undersøkelsen, heretter omtalt som barnegruppen. De skulle også spesifisere barnas kjønn og alder. Resultatene viser at størrelsen på barnegruppene varierer mellom landene. Gjennomsnittet varierer fra 16 barn i Danmark, Tyskland, Island, Korea, Norge og Tyrkia til mer enn 20 barn i Chile, Israel og Japan. For ansatte som arbeider med barn under 3 år, er størrelsen på barnegruppene litt mindre. I Norge er gjennomsnittlig antall barn 12, i Tyskland 13 og Israel 26.

Det er viktig å merke seg at disse tallene kan skille seg fra nasjonal statistikk av størrelse på barnegrupper, for eksempel antall plasser per avdeling i barnehagene, fordi det er spurt om antall barn som de ansatte arbeidet med dagen før. Avvik kan skyldes at enkelte barn har vært fraværende, eller at noen kun har arbeidet med deler av den barnegruppen/avdelingen man vanligvis er knyttet til,

Ansatte ble også spurt om antall ansatte som jobbet med barnegruppen, og deres stilling. Også her kan tallene skille seg fra nasjonal statistikk siden det ikke er spurt om antall stillinger, men antall personer som arbeidet med barnegruppen på den dagen det ble spurt om.. Det vil si at også ansatte som ikke arbeider fast på avdelingen, for eksempel støttepedagoger og fagpedagoger, skal telles. Det kan også bidra til at tallene på antall voksne som kommer fram i undersøkelsen blir høyere enn hva annen statistikk viser.

I gjennomsnitt har de ansatte i den norske 3-5-undersøkelsen oppgitt at det var 6,2 ansatte som arbeidet med barnegruppen de selv jobbet med dagen før de svarte på undersøkelsen. Antall ansatte i Norge ligger tett opptil antallet som er rapportert for Tyskland (5,7), Japan (5,5) og Tyrkia (5,9). Danmark er ikke inkludert her, på grunn av lav svarprosent i undersøkelsen. I den norske under 3-undersøkelsen har de ansatte svart at det i gjennomsnitt er 6,4 ansatte som arbeidet med den aktuelle barnegruppen. Tilsvarende tall for Israel og Tyskland er henholdsvis 7,9 og 5,0 ansatte.

Undersøkelsen viser dermed en høyere voksentetthet enn det som gjerne regnes som 'vanlig' i en norsk kontekst. Det samme gjelder trolig for flere av de andre landene. Fremfor å regne tallene som uttrykk for grunnbemanningen i en vanlig barnehage, bør tallet heller ses som uttrykk for antallet voksne som bidrar i arbeidet med en barnegruppe – både de som er fast ansatt i en avdeling og andre ressurser knyttet til en avdeling eller barnegruppe.

2.5 Sammensetning av barngruppen

De ansatte ble bedt om å anslå andelen barn i barngruppen som kan beskrives som:

- Barn fra ressursvake hjem
- Flerspråklige barn
- Barn med rett til spesialpedagogisk hjelp

De skulle krysse av for hvor stor prosent av barna i barngruppen som passer til hver av de tre beskrivelsene, og kunne velge mellom fem kategorier: ingen, 1-10%, 11-30%, 31-60%, mer enn 60%. I tillegg fikk de spørsmål om hvordan de tilpasser sin praksis ut ifra barngruppens sammensetning.

Når det kommer til barn fra ressursvake hjem (i spørreskjemaet beskrevet som barn som mangler de grunnleggende nødvendigheter i livet, slik som tilfredsstillende bolig, mat og ernæring eller helsetilbud), oppgir de fleste ansatte at ingen av barna i deres barnegruppe passer til denne beskrivelsen. Kun 7 prosent av de ansatte i den norske 3-5-undersøkelsen og 6 prosent av de ansatte i under 3-undersøkelsen oppgir at det i deres barnegruppe er 11 prosent eller flere fra ressursvake hjem. Norge er ett av fire land (Korea, Island, og Japan) der kun en liten andel av de ansatte oppgir å ha over 10 prosent barn fra ressursvake hjem i barngruppen de jobber med. I den andre enden av skalaen finner vi Chile, der 49 prosent av de ansatte i 3-5-undersøkelsen oppgir å ha en barnegruppe der minst 11 prosent kommer fra ressursvake hjem. Tallene synes å gjenspeile variasjon i velstandsnivå mellom landene som deltar i TALIS Starting Strong Survey, og kan sees i sammenheng med det generelle nivået av fattigdom i de ulike landene.

Resultater fra Tyskland, Island og Norge i 3-5-undersøkelsen viser at rundt en tredjedel av de ansatte har en barnegruppe der 11 prosent eller flere er flerspråklige (det vil si at de har et annet morsmål enn det språket/språkene som brukes i barnehagen). I de norske undersøkelsene oppgir altså 35 prosent av de ansatte at 11 prosent eller flere av barna er flerspråklige.

I alt 13 prosent av de ansatte i den norske 3-5-undersøkelsen og 9 prosent av de i under 3-undersøkelsen oppgir at 11 prosent eller flere av barna har rett til spesialpedagogisk hjelp fordi de har språklige, kognitive, fysiske eller emosjonelle vansker. I Chile og Island oppgir henholdsvis 29 og 23 prosent av de ansatte at over 11 prosent av barna har rett til spesialpedagogisk hjelp.

Videre viser resultatene fra undersøkelsen at 68 prosent av ansatte i den norske 3-5-undersøkelsen oppgir at minst 1 prosent av barna har rett til spesialpedagogisk hjelp. Det tilsvarende tallet for under 3-undersøkelsen er 43 prosent. Det at barn med rett til spesialpedagogisk hjelp går i barnehagen kan også ses i sammenheng med forskjellig praksis i landene når det kommer til inkludering av barn med

ulike behov i barnehagen, istedenfor spesialbarnehager der barn som har samme vanske går sammen.

2.6 Holdninger og praksis knyttet til mangfold i barnehagen

Prinsippene om inkludering og mangfold har en sentral plass i norske barnehager. I TALIS Starting Strong-undersøkelsen er styrerne og ansatte blitt spurt om deres holdninger og praksis knyttet til mangfold.

Styrerne ble bedt om å ta stilling til andelen ansatte som de tror er enig i ulike utsagn om mangfold. Nesten alle styrerne i den norske 3-5-undersøkelsen og under 3-undersøkelsen oppgir at mange eller nesten alle de ansatte vil si seg enig i at:

- Det er viktig for barn å lære at personer fra andre kulturer kan ha andre verdier (94 prosent)
- Barn bør lære respekt for andre kulturer så tidlig som mulig (99 prosent).

Også i de fleste av de andre landene som deltar i TALIS Starting Strong, svarer et høyt flertall av styrerne dette. Det er med andre ord stor enighet om holdningene knyttet til mangfold og kulturell variasjon.

Når det gjelder konkret praksis, synes det derimot å være større variasjon mellom landene. Kun 15 prosent av ansatte i norske og tyske barnehager svarer at barna i noen eller stor grad 'leker noen ganger med leker og ting fra andre kulturer'. I Tyrkia er denne andelen 70 prosent, mens de andre landene plasserer seg mellom disse to ytterpunktene.

I Norge oppgir kun en fjerdedel av de ansatte at de i stor eller i svært stor grad 'bruker bøker og bilder som viser mennesker fra ulike etniske og kulturelle grupper'. Norge har den laveste andelen som svarer slik av alle landene som deltar i TALIS Starting Strong-undersøkelsen. Tyrkia og Chile har de høyeste andelen. I begge landene sier 83 prosent av de ansatte at de i stor eller svært stor grad bruker bøker hvor innholdet handler om ulike etniske og kulturelle grupper.

Det er flere mulige tolkninger av disse resultatene. En tolkning kan være å se resultatene som uttrykk for at norske barnehager i liten grad, og mindre enn de andre landene, bruker leker, bøker og bilder som viser andre kulturer enn majoritetskulturen. Men det kan også være at ansatte i ulike land har tolket betydningen av begrepet majoritetskultur ulikt. Det kan i så fall bidra til å forklare variasjoner i svarene fra ansatte i de landene som deltar i TALIS Starting Strong.

Holdninger og praksis knyttet til mangfold og kulturell variasjon er et stort tema. Det kan være at ansatte i norske barnehager – og ansatte i barnehager i andre land – gjennomfører aktiviteter med barna som omhandler mangfold på måter som ikke fanges opp av TALIS Starting Strong-undersøkelsen.

3 Støtte til ansatte og styrere for å sikre kvalitet i barnehagen

I dette kapitlet oppsummeres resultater fra TALIS Starting Strong-undersøkelsen knyttet til kjennetegn ved de ansatte i barnehagen. Kapitlet dekker tre hovedtemaer: Kjennetegn ved de ansatte i barnehagen, faglig utvikling, samt arbeidsvilkår i barnehagene.

3.1 Kjennetegn ved de ansatte i barnehagen: Kjønn, alder og utdanning

TALIS Starting Strong gir informasjon om hvem som arbeider i barnehagen i de ulike landene. Kanskje ikke overraskende, viser resultatene at kvinner dominerer arbeidsstyrken i barnehagen, både i Norge og i de andre landene. 92 prosent av de ansatte i den norske 3-5-undersøkelsen og 94 prosent av ansatte i under 3-undersøkelsen er kvinner. Blant landene som deltar i TALIS Starting Strong Survey, er andelen menn blant de ansatte i barnehager noe høyere i Norge enn i de andre landene.

Aldersfordelingen blant ansatte i barnehagene varierer noe mellom de ulike landene. I Norge er 18 prosent av de ansatte i 3-5-undersøkelsen under 30 år, 59 prosent er mellom 30-49 år og 23 prosent er 50 år eller eldre. Kun Israel har lavere andel av ansatte under 30 år enn de norske. Det betyr at i de fleste andre land så er en høyere andel ansatte under 30 år. Korea har flest ansatte i denne aldersgruppen med 43 prosent. I aldersgruppen 50 år eller eldre så varierer andelen fra 2 prosent i Tyrkia til 29 prosent i Tyskland.

I Norge er 15 prosent av de ansatte i under 3-undersøkelsen under 30 år, 57 prosent er mellom 30- 49 år og 28 prosent er 50 år eller eldre. Også her er det færre ansatte i Norge som er under 30 år sammenlignet med de andre landene. I Tyskland er 25 prosent under 30 år og 27 prosent i Israel.

Generelt viser resultatene at de ansatte i barnehagen vanligvis har fullført utdanning utover grunnskolen. Utdanningen er derimot ikke nødvendigvis knyttet til det å arbeide med barn eller i barnehage. Andel ansatte som oppgir å ha fullført

en utdanning enten på videregående nivå eller høyere nivå, rettet mot å arbeide med barn, varierer fra 64 prosent på Island til 97 prosent i Tyskland. I Norge oppgir 99 prosent av barnehagelærerne og 57 prosent av assistentene at de har en utdanning rettet mot å arbeide med barn. Utdanningsnivået varierer etter hvilken stilling de ansatte har i barnehagen.

Videre oppgir over 95 prosent av de norske barnehagelærerne og de pedagogiske lederne å ha fullført en høyere utdanning på minst 3 år, noe som ikke er overraskende i og med at formell utdanning på dette nivået er en forutsetning for å ha disse stillingene. Den lille andelen som rapporterer å ha lavere utdanning, kan være pedagogiske ledere på dispensasjon eller ansatte som er under utdanning og i ferd med å fullføre barnehagelærerstudiet. Den internasjonale rapporten viser at andelen assistenter som har utdanning rettet mot å arbeide med barn, varierer en del mellom landene. I Norge er andelen relativt høy, noe som må ses i sammenheng med at ansatte med fagbrev som barne- og ungdomsarbeidere, inngår i assistentgruppen i den internasjonale rapporten. I dybderapportene vil vi i større grad skille mellom flere grupper ansatte enn det som gjøres i den internasjonale rapporten.

3.2 Faglig utvikling

Faglig utvikling er et sentralt tema i TALIS Starting Strong-undersøkelsen. I spørreskjemaet til de ansatte er faglig utvikling definert som «aktiviteter som har som formål å utvikle dine ferdigheter, kunnskap og kompetanse som barnehageansatt (eller som fagperson generelt sett). Aktivitetene er formelle og kan inkludere kurs og workshops, men også formelt samarbeid mellom barnehageansatte eller deltakelse i profesjonelle nettverk». I denne delen blir både de ansattes behov for faglig utvikling, innhold, barrierer og støtte presentert.

Deltakelse på aktiviteter for faglig utvikling

Selv om de fleste barnehageansatte på tvers av landene rapporterer at de har deltatt på aktiviteter for faglig utvikling de siste 12 månedene, viser undersøkelsen at det er forskjell når det kommer til ansattes utdanning. Ansatte med 3 års utdanning eller mer rapporterer dobbelt så ofte om deltakelse på aktiviteter for faglig utvikling enn de med mindre utdanning.

Norge er et av landene der en høy andel av de ansatte har deltatt i aktiviteter for faglig utvikling. Blant ansatte som arbeider med barn i alderen 3-5 år har 98 prosent av ansatte med 3-årig høyere utdanning eller mer og 90 prosent av de med utdanning på lavere nivå deltatt på aktiviteter for faglig utvikling det siste året. Tallene for ansatte i under 3-undersøkelsen er også høye, 97 prosent av de med 3-

årig høyere utdanning eller mer og 91 prosent av de med lavere utdanning har deltatt på faglig utvikling det siste året.

Ansatte i deltakerlandene ble bedt om å oppgi tema for de aktivitetene for faglige utvikling som de har deltatt på. Oversikten viser at i nesten alle av landene (Chile, Tyskland, Israel, Korea, Tyrkia og Norge) har flest ansatte deltatt på faglig utvikling innenfor:

- Tema knyttet til barns utvikling (f.eks. sosioemosjonell, motorisk, kognitiv eller selvregulering)
- Tilrettelegging for lek
- Tilrettelegging for kreativitet og problemløsning

Behov for faglig utvikling

Dette er de tre alternativene der flest norske ansatte rapporterer om stort behov for faglig utvikling både i under 3-undersøkelsen og i 3-5-undersøkelsen:

- Arbeid med barn med rett til spesialpedagogisk hjelp
- Arbeid med flerspråklige barn
- Arbeid med barn med ulik bakgrunn (f.eks. flerkulturelle, fra ressursvake hjem, religiøse gruppering).

Både i Norge og i de andre deltakende landene rapporterer ansatte om særlig stort behov for mer kunnskap om arbeid med barn med rett til spesialpedagogisk hjelp. I den norske 3-5-undersøkelsen oppgir 28 prosent stort behov for mer kunnskap på dette området. Det tilsvarende tallet for under 3-undersøkelsen er 27 prosent.

Arbeid med flerspråklige barn er også et område mange opplever at de trenger mer faglig utvikling innenfor. I den norske undersøkelsen meldte henholdsvis 20 (3-5-undersøkelsen) og 21 prosent (under 3-undersøkelsen) av de ansatte at de hadde stort behov for mer faglig utvikling innen dette temaet. Den tredje mest avkryssede kategorien for faglig utvikling var arbeid med barn med ulik bakgrunn (f.eks. flerkulturelle, fra ressursvake hjem, religiøse gruppering). I den norske undersøkelsen meldte henholdsvis 18 (3-5-undersøkelsen) og 17 prosent (under 3-undersøkelsen) av de ansatte at de hadde stort behov for mer faglig utvikling innen dette temaet.

Områder de ansatte rapporterer om et stort behov for mer kunnskap om, gjenspeiles også i sammensetning av barnegruppen. For eksempel rapporterer norske ansatte i barnehager med 11 prosent eller flere barn som har rett til spesialpedagogisk hjelp, et større behov for faglig utvikling knyttet til arbeid med denne gruppen barn, sammenlignet med ansatte i andre barnehager. Denne sammenhengen gjelder under 3-undersøkelsen. Tilsvarende finner vi et høyere behov for mer kunnskap om arbeid med flerspråklige barn blant ansatte som arbeider i barnehager med høy andel flerspråklige barn. Samtidig kan det se ut som en god del

ansatte ønsker mer faglig utvikling innenfor disse tre områdene, selv når de ikke har så mange barn i disse tre gruppene på nåværende tidspunkt.

Barrierer for faglig utvikling

Den vanligste barrieren for deltakelse i faglige utviklingsaktiviteter på tvers av landene er at det ikke er nok personell til å kompensere hvis ansatte er borte fra arbeidet. I Norge svarer 18 prosent av de ansatte i den norske 3-5-undersøkelsen og 17 prosent i under 3-undersøkelsen at de er helt enig i at dette er til hinder for at de kan delta i faglig utvikling.

En annen barriere som ansatte i den norske undersøkelsen oppgir er at «faglig utvikling koster for mye». 11 prosent i 3-5-undersøkelsen og 10 prosent i under 3-undersøkelsen er helt enig i at dette er en barriere for egen deltakelse i faglig utvikling. 6 prosent av de av ansatte i den norske undersøkelsen er helt enig i at de ikke har tid på grunn av familieforpliktelser. En mulig tolkning kan være at noen former for faglig utvikling, f.eks. videreutdanning, må i noen tilfeller gjøres etter arbeidstid og på toppen av vanlig jobb. Dette kan være vanskelig å kombinere med familieforpliktelser. På den andre siden er det få ansatte i Norge som melder om at de mangler støtte fra arbeidsgiver for å delta på aktiviteter for faglig utvikling.

Støtte til faglig utvikling

Ulike former for støtte kan bidra til at de ansatte deltar på aktiviteter for faglig utvikling. I TALIS Starting Strong-undersøkelsen ble de ansatte som hadde deltatt på faglig utvikling spurt om de hadde mottatt noen form for støtte til dette. Å få frigitt tid fra å jobbe med barn i ordinær arbeidstid er svaralternativet som får høyest tilslutning. Likevel er det bare 46 prosent av de norske ansatte i 3-5-undersøkelsen og 52 prosent i under 3-undersøkelsen som har deltatt i aktiviteter for faglig utvikling som rapporterer at de har fått frigitt tid. Støtte til nødvendige materialer for aktivitetene og refusjon eller betaling av kostandene er de to av de mest rapporterte formen for støtte blant deltakerlandene, men her er tallene lavere for ansatte i Norge sammenlignet med de fleste av de andre landene.

3.3 Arbeidsvilkår for barnehageansatte

Ansettelsesforhold

De fleste ansatte har fast stilling. I Norge er andelen 88 prosent, både blant ansatte i 3-5-undersøkelsen og i under 3-undersøkelsen. 76 prosent i 3-5-undersøkelsen arbeider fulltid, mens 74 prosent gjør det i under 3-undersøkelsen.

Deltidsstillinger er mest vanlig i Tyskland og Danmark, blant ansatte som arbeider med barn under 3 år i Israel, og minst vanlig i Korea. Om dette er en ønsket situasjon for de ansatte kan ikke undersøkelsen svare på.

Arbeidsmiljø: Kilder til stress og jobbtilfredshet

På spørsmål om i hvilken grad ulike gjøremål og oppgaver i barnehagen er en kilde til stress er det tre forhold som peker seg ut for de norske barnehageansatte:

- Å ha for mange barn i barnegruppen eller på avdelingen. En relativt høy andel av ansatte i norske barnehager har svart at dette er en kilde til stress i stor eller i svært stor grad. Blant ansatte i den norske 3-5-undersøkelsen svarte 63 prosent dette. Tilsvarende tall for de ansatte i under 3-undersøkelsen er 57 prosent.
- Mangel på ressurser (f.eks. økonomisk støtte, materielle ressurser, ansatte). For ansatte i den norske 3-5-undersøkelsen oppgir 55 prosent dette i stor eller i svært stor grad og 48 prosent av de ansatte i under 3-undersøkelsen.
- Å ha ekstra oppgaver på grunn av fravær i personalet. 53 prosent av de ansatte i den norske 3-5 undersøkelsen oppgir i stor grad eller i svært stor grad her og 50 prosent av de i under 3-undersøkelsen.

På flere områder skiller ansatte i norske barnehager seg fra ansatte i andre land med relativt lite opplevd stress. Det gjelder utsagnet «å ha for mye arbeid med forberedelser i planlegging av barnas aktiviteter». Her svarer 24 prosent i 3-5-undersøkelsen i stor grad eller i svært stor grad. Den tilsvarende andelen er 41 prosent for Island og 40 prosent i Tyrkia og Korea. Videre oppgir 29 prosent i den norske 3-5-undersøkelsen at «å ha for mye arbeid med å dokumentere barns utvikling» oppleves i stor eller svært stor grad som en kilde til stress. Det tilsvarende tallet for Tyskland er 70%. Håndtere foreldre og foresatte sine bekymringer er også et eksempel på der de fleste av de norske ansatte ikke opplever stor grad av stress. Her svarer 19 prosent i 3-5-undersøkelsen i Norge enten i stor eller svært stor grad. Det tilsvarende tallet for ansatte i Korea er 58 prosent.

En primær kilde til stress for styrere er å ha for mye administrativt arbeid knyttet til jobben. Blant styrere i Norge er dette spesielt fremtredende for ansatte i 3-5-undersøkelsen hvor 55 prosent av styrerne oppgir dette i enten stor eller svært stor grad. Blant styrere i under 3-undersøkelsen svarer 44 prosent det samme. En annen kilde til stress er å ha ekstra oppgaver på grunn av fravær i personalet. Dette oppgir 58 prosent av norske styrere i 3-5-undersøkelsen og 49 prosent av styrerne i under 3-undersøkelsen i stor eller svært stor grad. Å bli holdt ansvarlig for barns utvikling, trivsel og læring er en mulig kilde til stress i mindre grad i Norge enn i andre land. 17 prosent av styrere i den norske 3-5-undersøkelsen

svarer enten i stor eller svært stor grad her, mot 66 prosent i Israel. Få styrere i Norge oppgir at de mangler støtte fra kommunen eller myndighetene. 14 prosent av norske styrerne i 3-5-undersøkelsen opplever dette i stor eller i svært stor grad. Tilsvarende tall for Korea er 66 prosent og for Tyskland 39 prosent.

Barnehageansatte er også blitt bedt om å ta stilling til den mest sannsynlige årsaken til at de slutter i jobben.

- Gå av med pensjon: det svarer 26 prosent av de norske ansatte i 3-5-undersøkelsen og 31 prosent av de i under 3-undersøkelsen.
- De ansatte vil arbeide i en annen sektor enn barnehagesektoren: dette svarer 19 prosent av de norske ansatte i 3-5-undersøkelsen og 15 prosent av de ansatte i under 3-undersøkelsen.
- Den tredje mest svarte grunnen til at de ansatte kan velge å slutte i jobben er for å bli student og ta mer utdanning. Dette svarer 12 prosent av de norske ansatte i 3-5-undersøkelsen og 13 prosent i under 3-undersøkelsen.

I tolkning av disse tallene er det viktig å påpeke at Norge er det landet med lavest andel ansatte som har sluttet i løpet av det siste året. Dette blir omtalt i kapittel 4.

Jobbtilfredshet

Generelt viser TALIS Starting Strong-undersøkelsen at de fleste ansatte føler seg verdsatt av barna og av foreldre og foresatte. I den norske undersøkelsen er alle ansatte (99 prosent i under 3-undersøkelsen) enig eller svært enig i utsagnet «barna verdsetter meg som barnehageansatt». 99 prosent av både de ansatte i 3-5-undersøkelsen og under 3-undersøkelsen opplever at foreldre og foresatte verdsetter dem som barnehageansatt. 53 prosent av de ansatte i den norske 3-5-undersøkelsen og 58 prosent i under 3-undersøkelsen opplever at de er verdsatt i samfunnet. På spørsmålet «alt i alt er jeg fornøyd med jobben min» svarer 97 prosent av ansatte i de norske undersøkelsene at de er enig eller svært enig i dette.

4 Egenskaper ved barnehagene

I dette kapitlet presenteres funn fra TALIS Starting Strong-undersøkelsen om egenskaper ved barnehagene. Konkret så innebærer det å undersøke styreres og ansattes svar på spørsmål om barnehagens nærmiljø og lokalisering, størrelse, sammensetning av og kjennetegn ved barna, antall ansatte, samt arbeid med mangfold og like muligheter. Videre går vi nærmere inn på i hvilken grad egenskaper ved barnehagen henger sammen med de ansattes kvalifikasjoner og praksis. I kapitlet undersøkes også hvordan praksis som kan støtte overgangen fra barnehage til skole, varierer etter egenskaper ved barnehagene.

4.1 Nærmiljø og lokalisering

I alle landene er et klart flertall enig i at:

- Barnehagen ligger i et nabolag hvor det er bra for barn å vokse opp
- Det finnes offentlige steder der barna kan leke trygt

Blant norske styrere er mer enn nitti prosent enig i de to utsagnene.

Vanligvis er barnehagene lokalisert i egne bygninger i landene som deltar i TALIS Starting Strong, bortsett fra i Tyrkia hvor samlokalisering med barneskole er vanligst. I Norge er det under 10 prosent av barnehagene som oppgir at de deler lokale med en barneskole.

4.2 Barnehagestørrelse

Undersøkelsen viser at det er betydelig variasjon i størrelsen på barnehagene. Store barnehager, det vil si de med åtti eller flere barn, er vanligst i Japan, Island og Tyskland. Mer enn 25 prosent er av en slik størrelse i disse landene. Størrelsen varierer mye innad i landene, særlig i Korea og Tyrkia, mens det i Israel nesten ikke er variasjon i størrelsen.

Også i Norge er variasjonen i størrelsen liten sammenliknet med andre land. Halvparten av de norske barnehagene i 3-5-undersøkelsen har mellom 28 og 60 barn, mens de i under 3-undersøkelsen har 26 til 60. Norske barnehager er små sammenliknet med andre land, med et gjennomsnitt på omtrent 47 barn.

I de fleste landene svarer et flertall av styrerne i 3-5-undersøkelsen at det også er barn under 3 år i barnehagen. Altså går store og små barn sammen i mange av landene. Israel og Chile skiller seg ut med lave andeler som sier at de har begge aldersgrupper i barnehagen. Norge har et integrert system, der de fleste barnehager retter seg både mot barn i alderen 3-5 og under 3 år. Videre har Kunnskapsdepartementet ansvar for barnehagetilbudet for begge aldersgruppene. Slik er det ikke i alle land. I Israel og Japan er ansvaret for 3-5 og under 3 barnehager fordelt på to ulike departement.

I tråd med dette skiller Norge seg ut med å ha en særlig høy andel barnehager som har både små og store barn. Over nitti prosent av styrerne i 3-5 undersøkelsen i Norge sier at de har 11 prosent eller mer barn under 3 år i barnehagen, og over halvparten oppgir at det er mer enn 30 prosent barn under 3 år.

4.3 Kjennetegn ved barna i barnehagen som helhet

Andelen barn fra ressursvake hjem varierer mellom landene i TALIS Starting Strong. Barn fra ressursvake hjem ble i undersøkelsen definert som «de som mangler de grunnleggende nødvendigheter i livet, slik som tilfredsstillende bolig, mat og ernæring eller helsetilbud». Variasjonen i andelen barn fra ressursvake hjem følger i stor grad økonomiske mønstre som finnes i befolkningen i deltakerlandene.

I Norge svarer rundt ti prosent av styrerne at mer enn ti prosent av barna kommer fra ressursvake hjem. Dette er en lav andel, sammenlignet med de andre landene som deltar i TALIS Starting Strong Survey. Norge, Japan, Island og Korea er landene med lavest andel barn fra slike hjem.

Den internasjonale rapporten har sammenlignet kjennetegn ved barna med kjennetegn knyttet til barnehagens ressurser. Resultatene tyder ikke på at disse forholdene henger sammen. Det er ikke slik at barnehager med mange barn fra ressursvake hjem har flere ressurser i form av høyere voksentetthet eller mer utdannet personale. De har heller ikke færre ansatte eller ansatte med lavere utdanning. Strukturelle forhold synes derfor verken å forsterke eller motvirke ulikhetene for disse barna.

Tyskland, Island og Norge er landene med flest flerspråklige barn. I disse landene svarer over en tredjedel av styrerne at det er 11 prosent eller mer flerspråklige barn i deres barnehager. Andelen er lavere i land med lave andeler innvandrere, som Japan og Korea.

4.4 Ansatte - antall og utskiftning

Gjennomsnittlig antall barn per ansatt i barnehagene varierer fra rundt 8-9 i Japan og Tyrkia til mindre enn fire i Norge, Island og Chile. Tallene som analysene er basert på kommer fra styrernes svar på to spørsmål:

- Antall personer som per i dag er ansatt i denne barnehagen, fordelt på stillingskategorier
- Antall barn det per i dag er i barnehagen

Det er grunn til å behandle tallene med en viss varsomhet. For Norges del ser vi at antall ansatte er klart høyere enn forventet ut fra antall barn som inngår i barnehagene. Vi vet at gjennomsnittlig antall barn per ansatt er 5,8 i Norge når tallet beregnes slik at det gjelder for barn i alderen 3 – 5, og når barnas oppholdstid i barnehagen tas hensyn til (Barnehagefakta, 2019). TALIS Starting Strong-undersøkelsen av styrere gir et annet tall; et klart lavere antall barn per voksen sammenlignet med offentlig statistikk (se også kapittel 3 for omtale av dette temaet).

En grunn til at tallene avviker, er at styrerne her har oppgitt antall ansatte i barnehagen, og ikke stillingsprosent for hver ansatt. Det vil si at en ansatt som jobber halv stilling telles på samme måte som en som jobber full stilling. Det vil føre til et høyere tall på ansatte enn om stillingsprosenten ble tatt i betraktning. Videre tas det i spørsmålet ikke hensyn til antall timer et barn er i barnehagen, eller antall timer det er forventet at de ansatte skal være sammen med barna.

Dette medfører vanskeligheter med å tolke hva variasjonen mellom landene i voksen/barn ratioen faktisk betyr. Resultatene med hensyn til voksentetthet i barnehagen, slik de fremkommer i TALIS Starting Strong, må tolkes med forsiktighet og ses i sammenheng med nasjonal statistikk fra de ulike landene.

Det er betydelig variasjon i andelen styrere, barnehagelærere og assistenter i de ulike landene. Japan skiller seg ut med å ha en særlig høy andel barnehagelærere, mens Chile har den laveste. Styrerne i Tyskland og Norge oppgir at andelen ledere/barnehagelærere og andelen assistenter er omtrent like stor. Det er liten variasjon i andelen ledere/barnehagelærere og assistenter etter barnehagens lokalisering. Det er også liten variasjon i andelen assistenter etter størrelsen på barnehagen. I Norge er imidlertid andelen assistenter høyere i større barnehager enn i mindre.

I alle deltakerlandene i TALIS Starting Strong blir antallet barn per voksen høyere når størrelsen på barnehagene øker. Det indikerer at det å ha flere barn ikke nødvendigvis fører til en proporsjonal økning i antall ansatte. Dette er det eneste kjennetegnet ved barnehagene som henger sammen med antall barn per voksen i Norge. Det er ikke betydelige forskjeller i voksentettheten etter om barnehagen ligger i mer eller mindre tettbefolkede områder, om det er trygge plasser for barna

å leke i nabolaget, om den er samlokalisert med en skole eller etter variasjon i andelen barn fra ressursvake hjem.

Andel ansatte som har sluttet i jobben i løpet av de siste tolv månedene, varierer mellom landene. Norge er landet med lavest andel ansatte som har sluttet i løpet av det siste året. I gjennomsnitt sluttet rundt syv prosent av de ansatte. Andelen er tilnærmet lik for under 3- og 3-5-undersøkelsen. Andelen er høyest i Israel, Japan, Korea og på Island. I under 3-undersøkelsen svarer styrerne i Israel at nærmere en av tre ansatte har sluttet i løpet av det siste året. I Japan, Korea og på Island har omtrent en av fem ansatte sluttet i løpet av de siste tolv månedene.

4.5 Egenskaper ved barnehagene og ansattes praksis

TALIS Starting Strong gjør det mulig å undersøke sammenhengen mellom egenskaper ved barnehagen og det arbeidet som gjøres der. Konkret så undersøkes betydningen av følgende forhold, målt i styrerundersøkelsen:

- Geografisk beliggenhet
- Lokalisering
- Nærmiljø
- Størrelse
- Voksenteitet
- Andel barn fra sosioøkonomisk vanskeligstilte hjem

I analysene undersøkes det om forskjeller i disse forholdene henger sammen med variasjon i samarbeid med andre instanser, overgang fra barnehage til skole, hvordan barnehagen arbeider med likhet og i det som omtales som prosesskvalitet. I TALIS Starting Strong er i hvilken grad de ansatte jobber med følgende fire dimensjoner brukt som mål på prosesskvalitet:

- Å legge til rette for sosioemosjonell utvikling
- Å legge til rette for språkutvikling og tallforståelse
- Gruppeorganisering og individuell støtte
- Å legge til rette for foreldrenes/foresattes involvering

Analysene er gjort for hvert enkelt land. Gjennom å inkludere kontrollvariabler er det tatt hensyn til en rekke forhold ved de ansatte og barnehagen som utdanning, erfaring, ansattrolle og eierform.

Lokalisering, barnehagestørrelse og prosesskvalitet

Hovedfunnene i den internasjonale rapporten viser at i hvilken grad de ansatte jobber med de fire dimensjonene av prosesskvalitet varierer noe etter geografisk beliggenhet i under 3-undersøkelsen. I Norge svarer ansatte i barnehager som ligger i mer tettbefolkede strøk at de oftere jobber med å støtte barns

sosioemosjonell e utvikling, sammenlignet med ansatte i mindre tettbefolkede strøk. I Israel er situasjonen motsatt. Der forteller ansatte i rurale strøk at de oftere jobber med å støtte barns sosioemosjonell e utvikling og foresattes involvering sammenlignet med ansatte i urbane områder. I 3-5-undersøkelsen er det ikke forskjeller etter geografisk beliggenhet, hverken i Norge eller i andre land.

Det at barnehager er samlokalisert med en skole er i liten grad knyttet til ansattes praksis innen dimensjonene av prosesskvalitet. Det er svært få barnehager i Norge som er samlokalisert med en skole, dermed er det ikke overraskende at dette ikke har sammenheng hvordan de ansatte jobber i Norge. Ansatte ved barnehager som er samlokalisert med skole på Island forteller om mindre praksis rettet mot språkferdigheter enn ansatte i andre barnehager. I Korea oppgir ansatte i samlokaliserte barnehager oftere at de legger til rette for foreldres/foresattes involvering enn ansatte i andre barnehager.

Resultatene fra TALIS Starting Strong viser at i Chile, Tyskland og på Island svarer ansatte som jobber i de 25 prosent minste barnehagene at de oftere jobber med å støtte barns emosjonelle utvikling enn i ansatte i de 25 prosent største. På Island oppgir ansatte i mindre barnehager å jobbe mer med barns prososiale atferd. I Israel, både i under 3- og 3-5-undersøkelsen, er praksis for å støtte utvikling av lese- og skriveferdigheter og tallforståelse mer utbredt i større barnehager. I Norge er det ingen sammenhenger mellom barnehagestørrelse og indikatorene på prosesskvalitet.

Egenskaper ved barnehagene, samarbeid og overgang til skole

Det er liten sammenheng mellom egenskaper ved barnehagene og i hvilken grad de samarbeider med andre barnehager eller instanser. Geografisk beliggenhet, lokalisering, nærmiljø, størrelse og voksentetthet er kun unntaksvis knyttet til kommunikasjon og samarbeid med barnevern, helsetjenester og ansatte og styrere i andre barnehager. I Norge ble det ikke funnet en slik sammenheng for noen av de inkluderte egenskapene. Altså samarbeider barnehagene i like stor utstrekning, uavhengig av de nevnte egenskapene.

Samlokalisering med skole henger sammen med mer kommunikasjon med lærerne, flere møter med skolen og flere aktiviteter for foreldrene i forbindelse med overgang til skole i mange av landene. Samlokalisering med skole er den egenskapen ved barnehagen som i størst grad er systematisk knyttet til aktiviteter i forbindelse med overgang til skole. Andre egenskaper, som geografisk beliggenhet, nærmiljø, barnehagestørrelse og andel barn fra sosioøkonomisk vanskeligstilte hjem er i liten grad knyttet til aktiviteter i forbindelse med overgang til skole.

I Norge er ingen av de nevnte egenskapene ved barnehagen relatert til aktiviteter i forbindelse med denne overgangen. Derimot svarer de norske styrerne i undersøkelsen at barnehagen samarbeider med kommunen for å ha felles

forberedelser til skolestart i kommunen. Det tyder på at framgangsmåten i Norge er mer formalisert enn i mange andre land.

Arbeid med mangfold og like muligheter i barnehagen som helhet

I Norge og Tyskland er det en sammenheng mellom geografisk beliggenhet og andel barn fra ressursvake hjem. Andelen er høyere i barnehager som ligger i byer enn i de som ligger mindre sentralt. Det gjelder kun for under 3-undersøkelsen. Det er ingen sammenheng mellom nærmiljø, barnehagestørrelse og voksentetthet og andel barn fra ressursvake hjem. Andelen barn fra ressursvake hjem er i de fleste land ikke knyttet til indikatorer på prosesskvalitet, og heller ikke i Norge.

Egenskaper ved barnehagen er i noen land knyttet til det som i TALIS Starting Strong omtales som mangfoldspraksis. Begrepet refererer i undersøkelsen til i hvilken grad ansatte bruker bøker og bilder med mennesker med ulike etniske og kulturelle bakgrunn, og i hvilken grad barna leker med leker og ting fra andre kulturer. Høy andel flerspråklige barn henger sammen med mer mangfoldspraksis i Chile, Island og i Tyskland, mens det ikke er en slik sammenheng i de andre landene.

I Norge oppgir ansatte i barnehager med høy andel flerspråklige barn å oftere bruke bøker og bilder med mennesker med ulike etniske og kulturelle bakgrunn enn ansatte i barnehager med få flerspråklige barn. Videre oppgir ansatte i barnehager med høy andel barn fra ressursvake hjem (11 prosent eller mer) oftere at barna bruker leker og ting/gjenstander fra andre kulturer enn majoritetskulturen enn ansatte i barnehager med få barn med slik bakgrunn.

5 Styring, eierskap, finansiering og kvalitet i barnehagen

I dette kapitlet oppsummerer vi hovedfunnene fra TALIS Starting Strong Survey når det gjelder finansiering, styring og eierskap i barnehagesektoren i de ulike landene. Vi ser nærmere på de ansattes oppfatninger om økonomiske prioriteringer og støtte til faglig utvikling. Videre presenteres forskjeller og likheter mellom private og offentlige barnehager når det gjelder forhold som ansattes utdanning, beliggenhet, egenskaper ved barnegruppen, og forskjeller i personalets praksis. I tillegg til data fra TALIS Starting Strong benyttes også enkelte nasjonale data om finansiering og styring.

5.1 Finansiering av barnehagesektoren

I land som deltar i TALIS Starting Strong, kommer størstedelen av finansieringen til barnehagesektoren fra offentlige midler. Unntaket er Japan og Tyrkia. I alle landene svarer en klar majoritet av styrerne at de får offentlig støtte. Foreldre er også involvert i finansieringen av barnehagene: mer enn 60 prosent av svarer at barnehagen deres har foreldrebetaling i alle undersøkte land unntatt Chile og Island.

De ansatte ble spurt om hva de hadde prioritert å bruke mer penger på dersom budsjettet for hele barnehagesektoren hadde økt med 5 prosent. I Norge får følgende tre alternativer høyest tilslutning, både blant ansatte i 3-5 undersøkelsen og blant ansatte i under 3-undersøkelsen:

- Redusere størrelsen på barnegruppene ved å øke antall ansatte
- Støtte barn med rett til spesialpedagogisk hjelp
- Tilby de ansatte kompetanseutvikling av høy faglig kvalitet

I de fleste landene er alternativet «Øke lønnen til barnehageansatte» blant de tre alternativene som får høyest tilslutning, mens alternativet om å tilby kompetanseutvikling ikke er det. Norge skiller seg altså noe ut når det gjelder prioriteringer, der økt lønn ikke kommer opp blant de tre områdene flest ansatte hadde valgt å bruke penger på ved en moderat økning av budsjettet.

5.2 Styling av barnehagesektoren

Styling av barnehagene varierer betydelig mellom landene på de øverste administrative nivåene. En viktig forskjell er om barnehagen behandles som et splittet eller et integrert system. I et splittet system er det ikke det samme departementet som har ansvar for barnehagetilbud for både barn under 3 år og barn 3-5 år, mens i et integrert system er begge nivåene underlagt det samme departementet.

Norge, Chile, Danmark, Tyskland og Island har integrerte system, mens Israel, Japan, Korea og Tyrkia har splittede system. Ansvar for barnehagene kan også være desentralisert til regionale, føderale og kommunale administrative myndigheter, noe som i stor grad er tilfellet i Tyskland og Danmark.

De fleste land har utviklet minimumsstandarder og måter å føre tilsyn på, slik at tilbudet skal være relativt likt på tvers av barnehager. Likevel er hyppigheten i tilsynet ujevn. Tilsynene vurderer oftere barnehagens fasiliteter og økonomisk situasjon enn forhold knyttet til prosesskvalitet, som samhandling mellom barn og voksne og innhold i aktiviteter. I Norge svarer 37 prosent av styrerne i 3-5-undersøkelsen at de har tilsyn på forhold knyttet til prosesskvalitet en gang i året eller oftere.

I flertallet av de undersøkte landene spiller styrerne en nøkkelrolle ved ansettelser og i utformingen av budsjetter. Styrerne forteller ofte at de har mer ansvar i slike saker enn andre aktører, som barnehagens styre og lokale-, kommunale- eller nasjonale myndigheter. Unntaket er å bestemme ansattes lønnsnivå. Færre enn 20 prosent av styrerne oppgir at de har betydelig grad av ansvar for det, mens mer enn 60 prosent oppgir at lokale/kommunale eller nasjonale myndigheter bestemmer dette. Styrerne i den norske undersøkelsen svarer på linje med styrerne i de andre landene.

Styrerne ble spurt om i hvilken grad ulike forhold hindrer dem i å være en effektiv styrer. De tre alternativene som får høyest tilslutning i alle landene er:

- Fravær blant de ansatte
- Utilstrekkelige budsjetter og ressurser
- For få ansatte

Også blant norske styrere i 3-5-undersøkelsen er det disse alternativene som får høyest tilslutning. Blant styrere i under 3-undersøkelsen er ikke «For få ansatte» blant de tre mest valgte alternativene, derimot er alternativet «Offentlige reguleringer og politikk» inne på topp tre. Svarene fra de norske styrerne skiller seg ikke vesentlig fra svarene til styrerne i de andre landene.

Andelen privateide barnehager varierer fra 10 prosent i Israel til 70 prosent i Tyskland. Det er ikke forskjell i andelen private barnehager i 3-5- og under 3-undersøkelsen for Tyskland og Norge, mens Israel har en klart høyere andel private barnehager i under 3-undersøkelsen sammenliknet med 3-5-undersøkelsen.

Omtrent halvparten av de norske styrerne oppgir at barnehagen er privat, noe som er i tråd med annen statistikk (SSB, 2019).

Styrere som oppga at barnehagen var privateid fikk spørsmål om den var kommersiell eller ideell. Svaralternativene så slik ut:

- Kommersiell - Denne barnehagen har som mål å gå med overskudd
- Ideell (ikke-profit) - Denne barnehagen har ikke som mål å gå med overskudd, eller alt overskudd går inn i driften av barnehagen

Majoriteten av de private barnehagene oppgir at de er ideelle, altså at de ikke har som mål å gå med overskudd. Norge skiller seg ut med å ha den høyeste andelen styrer som oppgir at barnehagen de jobber i er kommersielle og har som mål å gå med overskudd. 16 prosent av styrerne i 3-5-undersøkelsen og 10 prosent i under 3-undersøkelsen svarer slik. Det må legges til at spørsmålet om barnehagen er kommersiell eller ideell kun ble stilt i fem av landene (Korea, Japan, Tyskland, Island og Norge), så sammenlikningsgrunnlaget er begrenset.

5.3 Forskjeller og likheter mellom offentlige og private barnehager

I den internasjonale rapporten fra TALIS Starting Strong undersøkes det om det er forskjeller mellom offentlige (kommunale) og private barnehager innen en rekke områder. Analysene viser at styrere i private barnehager opplever større valgfrihet enn styrere i offentlige barnehager ved nyansettelser. Denne forskjellen finner vi også i Norge, både i 3-5- og under 3-undersøkelsen. I mange land opplever også styrere i private barnehager større frihet i budsjettplanlegging enn styrere i offentlige barnehager. Den forskjellen gjenfinnes ikke i Norge.

Det er kun tre land (Chile, Japan og Korea) hvor det er forskjeller mellom private og offentlige barnehager når det gjelder ansattes eller styrers utdanning. Videre er det enkelte land (Israel, Japan, Korea og Tyskland) hvor voksentettheten varierer mellom private og offentlige barnehager. Variasjonen i utdanning og voksentetthet går i noen land i favør private barnehager, og i noen i favør offentlige. I Norge er det ikke forskjell mellom offentlige (kommunale) og private barnehager hverken når det gjelder ansattes og styrers utdanning eller voksentetthet.

Det er heller ikke forskjell mellom offentlige og private barnehager i Norge når det gjelder andel ansatte som har deltatt i aktiviteter for faglig utvikling. En slik forskjell finner vi i tre land (Island, Israel og Japan), der flere ansatte i offentlige enn i private barnehager svarer at de har deltatt i aktiviteter for faglig utvikling. I Norge finner vi at andelen ansatte som forteller at de har fått støtte i forbindelse med faglig utvikling er høyere i private enn i offentlige barnehager. Forskjellen er kun til stede i 3-5-undersøkelsen, ikke i under 3-undersøkelsen.

I rurale strøk i Norge er andelen offentlige barnehager høyere enn andelen private, mens bildet er motsatt i tettbefolkede strøk. Denne forskjellen gjenfinnes i flere land, og i alle tilfellene er det en overrepresentasjon av offentlige barnehager i mer rurale strøk.

Forskjeller og likheter mellom offentlige (kommunale) og private barnehager vil undersøkes nærmere i de norske dybderapportene.

5.4 Sammenhengen mellom eierskap, finansiering, styrernes handlingsrom og prosesskvalitet

TALIS Starting Strong gjør det mulig å undersøke sammenhengen mellom forhold som eierskap og finansiering av barnehagene og ansattes praksis, heretter kalt prosesskvalitet. Som omtalt i kapittel 4 er prosesskvalitet målt ved i hvilken grad ansatte oppgir at de jobber med følgende fire dimensjoner:

- Å legge til rette for sosioemosjonell utvikling
- Å legge til rette for språkutvikling og tallforståelse
- Gruppeorganisering og individuell støtte
- Å legge til rette for foreldrenes/foresattes involvering

I noen av landene (Danmark, Tyskland, Island og Norge) oppgir ansatte i private barnehager at de jobber mer med noen av dimensjonene knyttet til prosesskvalitet enn ansatte i offentlige barnehager. Hvilke det gjelder varierer mellom landene. I Norge oppgir ansatte i private barnehager i under 3-undersøkelsen mer tilrettelegging for sosioemosjonell utvikling enn ansatte i offentlige barnehager. Videre forteller ansatte i private barnehager i 3-5-undersøkelsen at de i større grad jobber med å legge til rette for foreldrenes/foresattes involvering enn ansatte i offentlige.

Styrernes innflytelse på ansettelse henger sammen med dimensjoner av prosesskvalitet i to land, Norge og Japan. I Norge er den en positiv sammenheng mellom lederes ansvar for rekrutteringen og ansattes arbeid med prosesskvalitet. I barnehager der styrer oppgir å ha dette ansvaret svarer ansatte at de i større grad jobber med tre av dimensjonene knyttet til prosesskvalitet enn i barnehager der styrer ikke har slikt ansvar. Dette gjelder kun for 3-5-undersøkelsen, og det gjelder alle dimensjonene unntatt å legge til rette for foreldrenes involvering. Det vil si at styrernes handlingsrom når det gjelder ansettelse er knyttet både til ansattes arbeid med barnas sosioemosjonell utvikling, språkutvikling og tallforståelse og gruppeorganisering og individuell støtte.

5.5 Eierskap og sammensetning av barnegruppen

I alle landene som har deltatt i TALIS Starting Strong er andelen flerspråklige barn høyere i offentlige enn i private barnehager. Norge er sammen med Tyrkia det landet der forskjellen er størst. 51 prosent av de offentlige barnehagene i 3-5-undersøkelsen i Norge oppgir at de har 11 prosent eller mer flerspråklige barn, mens 30 prosent av de private svarer det samme. Forskjellen er signifikant. Også i under 3-undersøkelsen skiller Norge seg ut, men forskjellen mellom private og offentlige barnehager er mindre, og ikke signifikant.

Det er også forskjeller mellom private og offentlige barnehager når det gjelder andelen barn fra ressursvake hjem. I de fleste landene er det flere offentlige enn private barnehager som oppgir å ha 11 prosent eller mer barn fra ressursvake hjem. Forskjellene er størst i Chile, Tyrkia og Israel. Funnene peker på en overrepresentasjon av barn fra ressursvake hjem i noen barnehager. Også i Norge er det en forskjell, men den er liten og ikke signifikant. Det må legges til at andelen barn fra ressursvake hjem er lav i den norske undersøkelsen. Det er kanskje ikke overraskende, siden definisjonen var relativt streng, og inkluderte kun «de som mangler de grunnleggende nødvendigheter i livet, slik som tilfredsstillende bolig, mat og ernæring eller helsetilbud» (se kapittel 1).

TALIS Starting Strong-undersøkelsen finner kun små forskjeller mellom offentlige og private barnehager når det gjelder andelen barn med rett til spesialpedagogisk hjelp. I Norge er forskjellene ubetydelige.

Referanser

- Barnehagefakta (2019) *Nøkkeltallene i Barnehagefakta*. Hentet 18.9.19 fra <https://www.barnehagefakta.no/om-nokkeltallene>
- Thronsdalen, I., T.C. Carlsten og J.K. Björnsson (2019): *TALIS 2018 Første hovedfunn fra ungdomstrinnet*. Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, Universitetet i Oslo og NIFU, Oslo.
<https://www.udir.no/contentassets/cee13d13f3c14e029320fbf10833925e/talis2018-rapport.pdf>
- OECD (2019a): *Providing Quality Early Childhood Education and Care: Results from the Starting Strong Survey 2018*. TALIS, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2019b): *TALIS Starting Strong Survey 2018 Technical Report*. OECD Publishing, Paris.
- OECD (2019c): *TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*. TALIS, OECD Publishing, Paris.
<https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en>.
- OECD (2019d): *Education at a Glance 2019: OECD Indicators*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en>.
- OECD (2017): *Starting Strong 2017: Key OECD Indicators on Early Childhood Education and Care*. Starting Strong, OECD Publishing, Paris.
<https://dx.doi.org/10.1787/9789264276116-en>
- SSB (2019): Barnehager. Hentet 18.9.19 fra <https://www.ssb.no/barnehager/>
- Utdanningsdirektoratet (2017): *Rammeplan for barnehagen*. Oslo, Utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/rammeplan/>

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no